

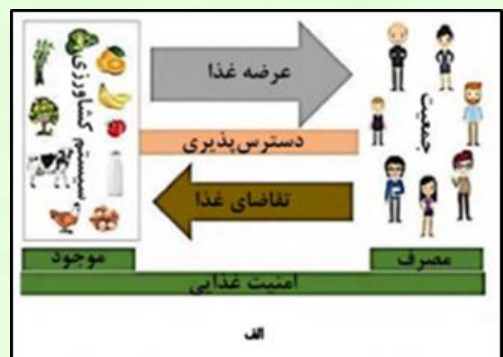
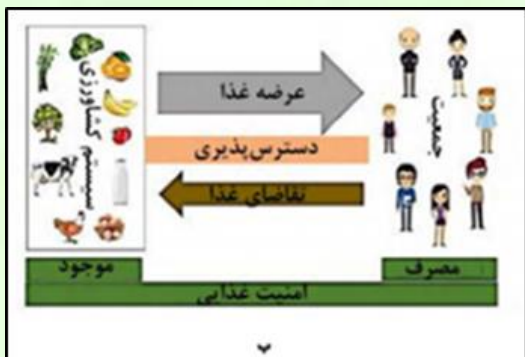

(نقش کشاورزی شهری در پاسخ به امنیت و ایمنی غذایی در دوران همه گیری و پسا کرونا)

۱- آرمان راست خدیو*، ۲- غزل امین زاده، ۳- آیسفا فولادی

۱، ۳- دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی فضای سبز دانشگاه تبریز، ۲- کارشناسی مهندسی فضای سبز دانشگاه کردستان

*- ایمیل نویسنده مسئول: armanrastkhadiv@gmail.com

دیاگرام ۱. سیستم امنیتی مواد غذایی (الف) بدون بیماری کرونا و (ب) با بیماری کرونا. در هر دو عرضه و تقاضا تحت تأثیر قرار گرفته است، مأخذ: کاوسی و عزیز، ۱۳۹۹.

کشاورزی شهری در راستای امنیت و ایمنی غذایی در همه گیری و پسا کرونا

تغییر اوضاع، افزایش جمعیت جهانی، افزایش هزینه غذا و همچنین تغییرات محیطی و... تأثیرات قابل توجه و در عین حال نامشخصی بر امنیت و ایمنی غذایی خواهد داشت (Unhale & et al, 2020). با توجه به گزارشات سازمان جهانی غذا و کشاورزی (FAO)، ۸۲۰ میلیون نفر در جهان از گرسنگی رنج می‌برند که از این تعداد ۱۱۳ میلیون نفر در خطر (زندگی و معیشت) به‌سر می‌برند، علاوه بر این، با شیوع ویروس کرونا جان بیشتر از ۸۲۰ میلیون نفر را در جهان تهدید می‌کند (Mumtaz Khan, 2020). بیماری کرونا تاکنون باعث مرگ بیش از ۱۷۰ میلیون انسان و ابتلای بیش از سه و نیم میلیون نفر در جهان شده است (WHO, 2021). چالش بزرگی که توسط شیوع ویروس کرونا ایجاد شده، دسترسی به غذای تازه با قیمت‌های مقرون به صرفه (امنیت غذایی) را برای جمعیت بزرگ و در حال رشد شهری، مختل کرده است. این مشکل با کمبود یا ضعف زیرساخت‌ها و پشتیبانی ضعیف نهادهای بدتر می‌شود (Rattan Lal, 2020). به عنوان نمونه گزارشی از وضعیت کشور مالی نشان می‌دهد که ۵۰ درصد خانوارها نگران این مسئله هستند که غذای کافی برای خوردن نخواهند داشت. همچنین مشخص شد که ۶۵ درصد خانوارها، شیوع ویروس کرونا را عامل نگرانی در امنیت غذایی خود می‌دانند (Adjognon & et al, 2021). بنابراین جهت کاهش عواقب فاحش امنیت و ایمنی غذایی ناشی از ویروس کرونا (دیاگرام ۲)، پرداختن به کشاورزی شهری؛ در فضاهای شهری اعم از فضای بلااستفاده پشت‌بام‌ها، فضای ایوان‌ها (بالکن‌ها)، باغچه‌های محوطه و حیاط منازل، زمین‌های زراعی مشترک در بین بلوک‌های شهری و... به‌عنوان راهکارهایی جهت جلوگیری از کاهش امنیت و ایمنی غذایی در دوران همه‌گیری، مثمر‌تر واقع خواهد گردید (دیاگرام ۳). اعمال سیاست‌ها و آموزش‌های فراگیر و جهانی که منجر به افزایش و تشویق آحاد مردم نسبت به فعالیت کشاورزی شهری در دوران پسا کرونا گردد، ممکن است که به میزان معناداری پایداری امنیت و ایمنی غذایی را در سطح کلان تضمین نماید.

دیاگرام ۲. معضلات ناشی از ضعف کشاورزی شهری، مأخذ: نگارندگان ۱۴۰۰. دیاگرام ۳. اهمیت کشاورزی شهری در همه گیری و پسا کرونا. مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۰

نتایج و بحث

ظهور بیماری کرونا ویروس موجبات تغییر و تحول را در تمامی عرصه های زندگی ایجاد نموده است. پس از گذشت بیش از یکسال از همه‌گیری این بیماری، اندیشمندان حوزه‌های مختلف سعی در ارائه راهکارها و پیشنهادهای دارند که بتواند تبعات و مرگ و میر ناشی از این بیماری را کاهش دهد. توسعه پایدار که با مفاهیمی همچون فشردگی، تراکم، انسجام، فشردگی و بهینه‌سازی و غیره شناخته می‌شود، در تقابل با الزامات بهداشتی مقابله با بیماری کووید-۱۹ همچون رعایت فواصل اجتماعی، ضرورت فضای باز و غیره کارکرد و اهمیت آن رو به افول نهاده است. علی‌هذا نگارندگان معتقدند رویکرد کشاورزی شهری که در زمره توسعه پایدار جای می‌گیرد ضمن رعایت ایمنی و امنیت غذایی، در تلازم با الزامات بیماری می‌باشد و می‌تواند به عنوان رویکردی مناسب در دوران حاکمیت پدیده‌ی منحوس کووید-۱۹ ایفای نقش موثری داشته باشد. کشاورزی شهری علاوه بر کاهش زنجیره شیوع ویروس کرونا، سبب دسترسی آسان به مواد غذایی سالم و متنوع و همچنین ایمنی و امنیت غذایی را در دوران همه‌گیری کرونا و پساکرونا به دنبال خواهد داشت.

منابع

- شبیانی، مهدی، صادقی، زهرا. (۱۳۹۱). منظر مثمر، توجه به محیط، نقش کشاورزی در شکل‌گیری منظر شهری. فصلنامه منظر، دوره ۴، شماره ۲۱.
- دزفولی، دنیا، جوکی، محمد (۱۳۹۹): ایمنی، امنیت و پایداری غذایی در عصر همه‌گیری کرونا (کووید-۱۹)، مجله ایمنی زیستی، دوره ۱۳، شماره ۲، تابستان.
- بنانی، الهه (۱۳۹۹): پیامدهای ویروس کرونا بر امنیت غذایی (صنعت دام)، پنجمین همایش ملی دانش و فناوری علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط‌زیست ایران.
- قاسمی، ایرج (۱۳۹۹): پیامدهای کرونا بر شهر و شهرسازی آینده، فصلنامه علمی تخصصی ارزیابی تأثیرات اجتماعی، دوره ۱، شماره ۲.
- کاوسی، الهه، عزیز، سیاوش (۱۳۹۹): تأثیرات امنیت غذایی بیماری کووید -۱۹ بر روی کشاورزی و زنجیره تأمین مواد غذایی، ششمین کنفرانس بین‌المللی ایده‌های نوین در کشاورزی، محیط‌زیست و گردشگری.
- بون، کاترین، ویلجوتن، آندره (۱۳۹۱): منظر شهری همیشه مثمر رویکردی نوین به تلفیق زراعت و شهر، نشریه منظر، دوره ۴، شماره ۲۰، پاییز.
- محمدری، مریم، ابراهیمی‌نیا، دلارام (۱۳۹۸): کاربست اصول کشاورزی شهری در مقیاس محلات نمونه موردی: محله امامزاده یحیی در تهران، مجله منظر، جلد ۱۱، شماره ۴۶، بهار.
- رهبر، فرزاد، مبینی دهکردی، علی (۱۳۸۲): رویکردی نو به راهبرد امنیت غذایی (از منظر عرضه باثبات مواد غذایی)، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، شماره ۱۴، زمستان.
- اسکندریان، غلامرضا (۱۳۹۹): ارزیابی پیامدهای ویروس کرونا بر سبک زندگی (با تأکید بر الگوی مصرف فرهنگی)، نشریه ارزیابی تأثیرات اجتماعی، دوره ۱، شماره ۲، بهار.
- Smit, J., A. Ratta, and J. Nasr. (2001). Urban Agriculture: Food, Jobs and Sustainable Cities, The Urban Agriculture Network, Inc., New York, NY.
- Mumtaz Khan, M.; Akram, M.T.; Janke, R.; Qadri, R.W.K.; Al-Sadi, A.M.; Farooque, A.A. Urban Horticulture for Food Secure Cities through and beyond COVID-19. Sustainability 2020, 12, 9592.
- Rattan Lal, (2020). "Home gardening and urban agriculture for advancing food and nutritional security in response to the COVID-19 pandemic," Food Security: The Science, Sociology and Economics of Food Production and Access to Food, Springer; The International Society for Plant Pathology, vol. 12(4), pages 871-876, August.
- Adjognon, GS., Bloem, JR., Sanoh, A. (2020). The Coronavirus Pandemic and Food Security, Evidence from West Africa. Policy Research Working Paper; No, 9474.
- <https://www.who.int>.
- <http://www.fao.org/home/en>.

چکیده

بحران و همه‌گیری بیماری کرونا یکی از مهم‌ترین رویدادهای سده حاضر را به خود اختصاص داده است. مطابق گزارش‌های متعدد سازمان جهانی بهداشت (WHO)، بیماری کرونا بر تمام ابعاد زندگی از جمله سیستم غذایی تأثیرگذار بوده و سبب بسته‌شدن مرزها، محدودیت‌های تجاری و مختل کردن دسترسی به رژیم‌های غذایی سالم، ایمن و متنوع بوده است. همه‌گیری ویروس کرونا و محدودیت‌های دوران قرنطینه، خود عاملی مؤثر در سیر نزولی وضعیت معیشت خانوارها بوده و عدم درآمد کافی سبب اختلال در امنیت و ایمنی غذایی آن‌ها شده است. رویکرد کشاورزی شهری که در زمره توسعه پایدار جای می‌گیرد ضمن رعایت ایمنی و امنیت غذایی، در تلازم با الزامات بیماری می‌باشد و می‌تواند به عنوان رویکردی مناسب در دوران حاکمیت پدیده‌ی منحوس کووید-۱۹ (بیماری کرونا) ایفای نقش موثری داشته باشد. در واقع می‌توان چنین اظهار کرد که پایداری شهرها به پایداری کشاورزی وابسته است. پژوهش حاضر از نوع کیفی-تحلیلی بوده که با بهره‌گیری از مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای معتبر به نتایجی کاربردی دست یافته است. نگارندگان معتقدند که کشاورزی شهری یک راهکار ایمن محسوب شده که علاوه بر کاهش زنجیره شیوع ویروس کرونا، سبب دسترسی آسان به مواد غذایی سالم و متنوع و همچنین ایمنی و امنیت غذایی را در دوران همه‌گیری کرونا و پساکرونا به دنبال خواهد داشت.

مقدمه

با رشد جمعیت شهری بیشتر کشورهای در حال توسعه در نیمه آخر قرن ۲۰، سیستم‌های تولید و توزیع غذای شهری آن‌ها از قابلیت اطمینان کمتری برخوردار شدند. نا امنی غذایی در شهر به موازات جمعیت‌شهری رشد می‌کند و با بی‌ثباتی سیاسی و اقتصادی در بسیاری از مکان‌ها تسریع می‌شود. در پاسخ به این نا امنی، کشاورزی شهری در کشورهای مختلف به طور فزاینده‌ای رایج شد (Smit & et.al: 2001). انتظار می‌رود که جهان در قرن حاضر به سوی وضعیتی مترکم، پرجحم و متنوع حرکت نماید. هر اندازه که میزان تغییر، تحول و رخدادها در جهان امروزی بیشتر باشد، چالش‌ها و پیامدهایی را در بر خواهد داشت که هرکدام از آن‌ها نویددهنده موفقیت‌ها و یا خطرات احتمالی آینده است. مسئله امنیت و ایمنی غذایی یکی از این چالش‌های بسیار حیاتی و مهم در قرن حاضر است (سادات حسینی نام و همکاران، ۱۳۹۴). بحران و همه‌گیری بیماری کرونا یکی از مهم‌ترین رویدادهای سده حاضر را به خود اختصاص داده است (قاسمی، ۱۳۹۹). بیماری همه‌گیر کرونا تأثیر زیادی در اقدامات و فعالیت‌های شیوه زندگی بشریت به‌وجود آورده است و کشاورزی خارج از این تأثیر نیست. به دلیل محدودیت‌های تحرک، کاهش قدرت خرید و تأثیر بیشتر بر آسیب‌پذیرترین گروه‌های جمعیتی، تقاضای مواد غذایی و بنابراین امنیت غذایی به‌شدت تحت تأثیر قرار گرفته است. دولت‌ها برای جلوگیری از شیوع ویروس کرونا، برنامه‌هایی را اجرا می‌کنند و در نتیجه هر اقدامی که اتخاذ شود باید در جهت حمایت از ایمنی و امنیت غذایی مردم باشد (کاوسی و عزیز، ۱۳۹۹). مطابق گزارش‌های متعدد سازمان جهانی بهداشت (WHO)، بیماری کرونا بر تمام ابعاد زندگی از جمله سیستم غذایی تأثیرگذار بوده و سبب بسته‌شدن مرزها، محدودیت‌های تجاری و مختل کردن دسترسی به رژیم‌های غذایی سالم، ایمن و متنوع بوده است. محدودیت‌های دوران قرنطینه شامل تعطیلی مشاغل، محدودیت‌های تردد و ... جهت کاستن شیوع بیماری، خود عاملی مؤثر در سیر نزولی وضعیت معیشت خانوارها بوده و اقشار کم‌درآمد قادر به تأمین غذای کافی خانواده نیستند. به‌طوری که عدم درآمد کفاف سبب اختلال در امنیت (کمیت غذا) و ایمنی (کیفیت غذا) غذایی آن‌ها شده است. در همین راستا در این پژوهش با تمرکز بر کشاورزی شهری در فضاهای گوناگون شهری به‌عنوان یکی از راهکارهای شایان توجه در جهت جلوگیری از کاهش امنیت و ایمنی غذایی در دوران بحران همه‌گیری و پسا کرونا مطرح می‌گردد. از اهداف اصلی این پژوهش بررسی نقش و اهمیت کشاورزی شهری در پاسخ به امنیت و ایمنی غذایی در دوران همه‌گیری بیماری کرونا (کووید-۱۹) و همچنین ضرورت گسترش آن در دوران پسا کرونا به‌عنوان یکی از راهکارهای پیشبود و تنوع مواد غذایی شهری در جهت ترقی امنیت و ایمنی غذایی افراد شهرنشین می‌باشد. پژوهش حاضر در صدد پاسخگویی به پرسش‌های ذیل است: ضرورت و اهمیت‌های کشاورزی شهری در همه‌گیری و دوران پساکرونا کدامند؟ چگونه امنیت و ایمنی غذایی شهروندان در زمان همه‌گیری (اپیدمی) و پسا کرونا محقق خواهد شد؟

چارچوب نظری

امنیت و ایمنی غذایی در بحبوحه ویروس کرونا

تاریخچه بحث امنیت غذایی به بیش از نیم قرن پیش و اعلامیه حقوق بشر در سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۸ بر می‌گردد. امنیت غذایی مستلزم عرضه کافی مواد غذایی در سطح کلان و توزیع عادلانه به منظور دستیابی همه افراد به آن است. مؤلفه‌های مشخص امنیت غذایی عبارتند از: موجودی مواد غذایی، دسترسی به مواد غذایی و استفاده از مواد غذایی. (رهبر و مبینی‌دهکردی، ۱۳۸۴). ایمنی غذایی، بخشی از امنیت غذایی است. ایمنی غذایی، حفظ و نگهداری غذا از هر آلودگی است که برای سلامتی مصرف‌کنندگان مضر باشد. مصرف مواد غذایی نامن یکی از دلایل اصلی بیماری و مرگ و میر در جهان است (رضی کردمحل و همکاران، ۱۳۹۷). گاهاً مواد غذایی با حداقل مواد مغذی ضروری که احتیاجات بدن انسان‌ها را فراهم نکند، به‌عنوان غذای نا ایمن تلقی می‌گردد. حداقل ۵۵٪ از جمعیت جهان در حال حاضر در مناطق شهری زندگی می‌کنند و ۸۰٪ از کل مواد غذایی تولیدشده در سراسر جهان برای مصرف در فضاهای شهری در نظر گرفته‌شده است. پایداری اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی سیستم‌های غذایی و تحول در رژیم‌های غذایی شهری تا حد زیادی به مدیریت سیستم‌های غذایی در مناطق شهری و نیمه‌شهری بستگی خواهد داشت (FAO, 2020). با این حال، با گسترش مفهوم توسعه انسانی، مسأله امنیت و ایمنی غذایی ابعاد تازه‌ای به‌خود گرفته است و به یکی از مهم‌ترین مباحث در کلیه کشورهای جهان تبدیل شده است. بایستی اذعان کرد که یکی از وجوه امنیت انسانی، امنیت غذایی است و فقدان امنیت غذایی به معنای عدم وجود امنیت برای انسان است (مهدوی‌دامغانی و معین‌الدینی، ۱۳۹۰). همه‌گیری ویروس کرونا بر کل سیستم غذایی تأثیر گذاشته و شکنندگی آن را نمایان نموده است (دیاگرام ۱). همه‌گیری ویروس کرونا و اعمال محدودیت‌های کرونایی در سراسر جهان، نا امنی و ضعف ایمنی غذایی را توأمان به چالش کشید. به‌طوری این معضل در کشورهای فقیرنشین بیش از پیش به میزان چشمگیرتری رقم خورده است.